

УДК 86.7

С. О. Ганаба

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕРЕЖНОЇ ОСВІТИ

Досліджується дидактичний потенціал мережної освіти як такої, що створює умови для саморозвитку, саморефлексії, самовдосконалення особистості.

Ключові слова: мережна освіта, дидактика, особистість, соціальне середовище.

Исследуется дидактический потенциал сетевого образования как условия саморазвития, саморефлексии, самоусовершенствования личности.

Ключевые слова: сетевое образование, дидактика, личность, социальная среда.

Explores the potential of online education teaching as a condition for self-development, self-improvement, self-reflection.

Keywords: online education, didactics, personality, social environment.

Сучасний етап суспільного розвитку дослідники характеризують як ситуацію культурного та цивілізаційного переходу, що зумовлена зміщенням акцентів з норм та цінностей індустріального суспільства на інформаційне, основним ресурсом якого є знання та освітній капітал. Таке суспільство швидко змінюється та оновлюється, тобто є інноваційним. Стратегічними орієнтирами його розвитку є відкритість, інформаціоналізм, активізація людського фактору, поглиблення міжкультурної та міжнаціональної взаємодії.

Процеси інформатизації та глобалізації свідчать також про скорочення життєвого циклу знань, зумовлюють потребу постійного навчання протягом всього життя. Освіта втрачає свій одноразовий характер та набуває рис безперервного життєвого процесу. Основним критерієм її цінності в умовах сучасності, на думку Д. Д'юї, «те, наскільки вона формує бажання продовжувати зростання, забезпечуючи засоби для його втілення» [3, с. 47].

Суспільство висуває нові вимоги перед освітою, котра як соціальний інститут відповідно реагує на всі соціальні зрушення, виконуючи роль трансляції соціокультурного досвіду людства та маючи своєю безпосередньою функцією відтворення суспільного організму, а саме його базових цінностей, духовних орієнтирів та стратегічних інтересів. «Технологія завтрашнього дня потребує не мільйонів поверхово начитаних людей, готових працювати в унісон на безкінечних монотонних роботах, не людей, які виконують накази, не зморгнувши оком, усвідомлюючи, «що ціна хліба – це механічне підкорення владі», але людей, котрі можуть приймати критичні рі-

шення, які можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, які достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється», – пише О. Тоффлер [6, с. 328].

Провідною ідеєю освітньої сфери в умовах сучасності визнається формування в людини дослідницької позиції. Така людина виявляє ініціативність та заповзятливість, демонструє здатність здійснювати вибір, визначає свою відповідальність за власні прорахунки, поразки, ризиковані вчинки тощо. На сьогодні виникає потреба в особистості, яка не лише накопичує інформацію для своєї професійної діяльності, але й володіє здатністю її генерувати та змінювати. Майбутнє такої людини, на думку дослідників Г. Драйдена та Д. Вос, залежатиме не лише від того, наскільки швидко вона зуміє засвоювати нові суспільні реалії та пристосовувати їх до потреб життя, а від того – чи сприйматиме людина освіту в якості безперервної життєвої процедури в отриманні соціальнозначимого знання [2, с. 35]. За таких умов зростають вимоги до особистості, яка перебуваючи у процесі постійної адаптації та самозміни, відповідно до швидкозмінних суспільних тенденцій, переживає переломний етап свого оновлення.

Загальноосвітні тенденції в освітній діяльності пов'язані із становленням системи безперервної освіти (life-long education), яка передбачає створення нового освітнього простору, що спирається на ідеї безперервності, цілісності, не лінійності, ризоморфності.

Одним із напрямів безперервної освіти є створення навчальних закладів нового типу, а саме «шкіл гнучкого типу», «відкритих університетів» тощо. Методологічним підґрунтям створення закладів такого типу є концепція децентрованості, запропонована в межах філософії постмодернізму Ж. Дельозом, Ф. Гваттарі. Вони піддають критиці центрованість як принцип європейської культури, що на їхню думку, породжує домінування і підпорядкування та проголошують численність локальних культурних контекстів, які роблять його можливим і задають йому сенс. Екстраполяція даних ідей в освіту дає можливість розгляду навчального закладу як відкритого середовища, у якому відсутні вікові, статеві, національні, географічні лінії демаркації. Така «освіта без кордонів» виявляється у нових способах світобачення та світорозуміння, у нових технологіях і формах життя, які постають як певна суперечність між новими реаліями та усталеними формами, способами ставлення до світу.

Пошук рішень окреслених перед освітою завдань необхідно шукати в інформаційному середовищі, в середовищі комп'ютерних та мережних дисциплін. «Саме мережі складають нову соціальну морфологію нашого суспільства, а поширення «мережевої» логіки у значній мірі відображається на протіканні та результатах процесів, пов'язаних з виробництвом, повсякденним життям, культурою і владою», – зазначає Є. Патаркін [5, с. 4].

Метою статті є розгляд дидактичного потенціалу мережної освіти як такої, що створює умови для саморозвитку, саморефлексії, самовдосконалення особистості.

Тлумачний словник української мови представляє декілька значень слова «мережа». В контексті нашого дослідження підходить таке: «мережа – сукупність яких-небудь шляхів, ліній зв'язку, каналів тощо, розташованих на певній території» [1, с. 519]. Завданням будь-якої мережі – забезпечити взаємодію (комунікацію) між будь-якими її точками, вузлами, складовими частинами.

Слід зазначити, що мережі не можуть бути спеціально спроектовані чи створені у владному порядку. Ми можемо лише створювати умови, які б сприяли їх формуванню. Мережа є надскладним утворенням, оскільки має процесуальний характер, в кожен момент вона може змінюватися, ставати іншою, виявляючи здатність включати в себе інші системні утворення. «Особливістю мережі є неможливість її повної характеристики, оскільки мережа самореферентна і користувачів в ній повністю не можливо ліквідувати, тобто мережа існує лише разом з присутніми в ній користувачами. Окрім того, мережа трансгресивна, тобто відбувається виникнення нового смислу, який би виходив за межі самої мережі», – пише Н. Кочубей [4, с. 216]. Мережна культура побудована на принципі «можливих світів», тобто оперує віртуальними стимуляційними ігровими моделями.

Мережа як дивовижний феномен не залишився поза увагою науковців. Зокрема, М. Кастельс і П. Хіманен розглядали мережі як складні нелінійні об'єкти в контексті інформаційного суспільства, насамперед, з позицій економіки та менеджменту. А. Барт і Я. Зондерквіст розглядали характер та особливості мережної взаємодії у політичній площині. Вплив інформації на суспільство є предметом наукових зацікавлень Ф. Уєбстера та З. Баумана та інших.

Окреслена проблема знайшла відображення і у працях О. Больнова, Г. Жиру, Н. Лумана, Ю. Габермаса, Дж. Ватгімо, М. Фуко, Ж. Лютара тощо. Серед сучасних українських філософів та педагогів, які зробили вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ мережної освіти – О. Висоцька, Л. Горбунова, В. Гайденко, Г. Гамрецька, С. Клепко, Н. Кочубей, В. Лутай, І. Предборська та ін.

Мережність в освіті виявляє себе, насамперед, у побудові самого процесу навчання. Мається на увазі нова форма проведення занять, яка отримала назву мережного уроку. Мережні взаємодії в освіті здійснюються в таких формах організації навчання, як дистанційні курси, різноманітні мережні програми для самоосвіти, мережні освітні проекти, семінари, конференції, мережні олімпіади, курси, мережні консультації тощо.

Цей напрям освітньої діяльності, на думку Є. Патаркіна, ґрунтується на низці ключових положень: навчання відбувається у спільноті обміну знань; навчання визначається інструментами і об'єктами, якими користуються учасники освітньої взаємодії; навчання визначається середовищем, у якому відбувається освоєння нового знання; навчання відбувається через побудову мережі [5, с. 7–8]. Розглянемо окреслені ключові положення.

Навчання у значній мірі є процесом соціалізації, у ході якого суб'єкти навчальної взаємодії вчать говорити, писати, читати, мі-

резувати, набувають тих чи інших соціальних ролей. Пізнання не є і не може бути відірваним від тих умов, від того культурного контексту, у якому відбувається. Освітня діяльність та соціально-культурне середовище знаходяться у взаємній залежності. Соціально-культурне середовище включає ресурси і служби необхідні для успішного функціонування навчання в освітніх мережах: книги, навчальні ігри, засоби діяльності, приклади для наслідування тощо.

Іншою важливою складовою навчання є діяльність, яка спрямована на отримання реального конкретного результату через використання відповідних матеріалів, засобів та технологій. Для людини життєво необхідно не просто сприймати й засвоювати інформацію, але й змінювати її, генерувати нові ідеї та думки, включати освітній ресурс у практику своєї діяльності. Навчання – процес, який відбувається у змінному середовищі, де постійно відбувається реорганізація основних вузлів. Вузли – наші думки, ідеї, почуття, нові дані та інформація, які об'єднуються у мережу особистості, зумовлюють її зміну, індивідуальний розвиток.

З огляду на вище окреслені думки, мережна освіта постає як модель освітнього процесу, зорієнтованого на особистість, становлення якої відбувається шляхом розширення можливостей кожної людини реалізувати свої потреби в нових знаннях, через плюралізм напрямів, форм і рівнів навчання, що дозволяють здобути освіту всім з урахуванням їх здібностей, потреб і інтересів.

Якщо в умовах класно-урочної, традиційної системи організації навчального процесу потяг до індивідуалізації навчання зіштовхується із значними труднощами, оскільки передбачає оволодіння значним обсягом матеріалу одночасно усіх учасників навчального процесу і за однією програмою та орієнтується на заздалегідь відомий результат, який не залежить від індивідуальності того, хто навчається, то для мережної освіти характерна свобода, простір вільного самовираження та вільний вибір того, що цікавить учасників освітньої взаємодії. В мережній освіті суб'єкт навчальної взаємодії має можливість вибору на всіх етапах навчального процесу: під час постановки освітніх цілей, вибору напрямів занять, форм та темпів навчання у різноманітних освітніх галузях. Принцип індивідуалізації полягає у тому, що нездібних учнів/студентів немає, кожен здібний по-своєму.

Цінністю мережної взаємодії в освітньому процесі визнається вільна, освічена особа, здатна зберігати свою індивідуальність та унікальність і в той самий час здатна до співпраці у межах відкритого полікультурного освітнього простору. За таких умов знання не є самоціллю, певною сумою усталених істин та аксіом, вони можливісні та варіативні. Вони творяться самою людиною, не відчужуються від її потреб та інтересів, а відтак є особистісно значимими як для конкретного учасника освітньої взаємодії, так і для соціуму загалом.

Мережний характер освіти є продуктивним не лише в контексті розвитку особистості, але, насамперед, з позицій зміни умов, завдяки яким особистісний розвиток кожного сприяє створенню но-

вого соціального середовища, інших культурних взірців, котрі б забезпечили стійкий розвиток сучасного суспільства.

Мережева взаємодія у сфері педагогіки розширює свободу дій її учасників, допомагає думати по-новому, виховувати в собі толерантність, критичне мислення. Інформаційні технології сприяють розширенню горизонтів спілкування учасників освітньої взаємодії, зумовлюють те, що вони часто вступають в комунікацію з людьми із незнайомих їм культурних, соціальних прошарків. Відтак вони мають виявляти готовність до їх розуміння та співпраці, плекати уміння толерантно відноситися до іншої, відмінної позиції, точки зору.

Перехід від егоцентричної позиції до розуміння ролі та значення інших учасників освітньої взаємодії, інших способів конструювання реальності є важливим етапом розвитку особистості. Водночас, колективна спів-дія, спів-праця множини індивідуальних агентів освітньої взаємодії, здатних критикувати, змінювати думки, ідеї, погляди відіграють вирішальну роль при пошуку помилок, перевірці гіпотез та теорій, сприяють формуванню критичного мислення. Процес пізнання постає як процес самопізнання, само творення, само вибудовування учасника навчальної взаємодії та соціального середовища у якому він знаходиться.

Використання дидактичного потенціалу мережної освіти сприятиме модернізації освітньої сфери як системи-середовища особистісного само вибудовування. Освіта як середовище інформаційного обміну, яке передбачає засвоєння, передачу та генерування нової інформації, актуалізує проблему зміни типів мислення і стилів поведінки особистості, способу її мислення і моральних орієнтирів, культурних взірців, що відповідають розвитку суспільства.

Бібліографічні посилання

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.
2. Драйден Г. Революція у навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос; [пер. з англ. М. Олійник]. – Л.: Літопис, 2005. – 542 с.
3. Дюї Д. Демократія і освіта / Д. Дюї [пер. з англ. І. Босак, М. Олійник, Г. Пехник]. – Л.: Літопис, 2003. – 288 с.
4. Кочубей Н. В. Синергетические концепты и нелинейные контексты: Монография. / Н. В. Кочубей. – Сумы: Университетская книга, 2009. – 236 с.
5. Патаркин Е. Д. Социальные сервисы. Ver. 2.0. в помощь учителю / Е. Д. Патаркин. – М.: Институт. Ру., 2007. – 64 с.
6. Тоффлер О. Футурошок / О. Тоффлер. – СПб.: Лань, 1997. – 461 с.

Надійшла до редколегії 27.01.11